

VAN DEKKING TOT VERKOPE ... WAT KAN VERKEERD GAAN?

DEUR

DR PHILIP THEUNISSEN

Daar word redelik algemeen aanvaar dat ñ toename in lampercentasie by ñ vleisproduserende skaapras die grootste bydraer tot ñ toename in inkomste is. Hierdie stelling is ietwat misleidend want uiteindelik gaan inkomste oor die aantal bemarkbare lammers en nie noodwendig die aantal lammers wat gebore word nie. Vanaf dekking tot verkope is daar baie wat verkeerd kan gaan en die sukses van die lamseisoen kan slegs behoorlik bestuur word as die aantal beskikbare lammers op gereelde punte vanaf dekking tot verkope gemeet word. Met sulke rekords kan die inkomste van die skaapvertakking met behulp van goeie bestuur verhoog word. Dit gaan in wese nie net oor lampercentasie nie maar oor die oorlewing van lammers en dan die gewig wat hulle vanaf geboorte tot by verkope tot hulle geboortemassa kan voeg.

Potensiaal vs verkoopbaar

In ñ opname wat op ñ plaas in Nieu Seeland gedoen is, is daar vasgestel dat 100 ooie gemiddeld 161 eierselle tydens die dekseisoen vrygestel het. Die aanvanklike potensiaal is dus 161 lammers per 100 ooie maar tydens skandering is daar 134 lammers bevestig. Daar het dus reeds 27 moontlike lammers tydens dekking verlore gegaan. Tydens die lamseisoen is daar 121 lammers lewendig gebore wat ñ verdere verlies van 13 lammers beteken. Na raming het twee van die ooie vóór geboorte geaborteer terwyl 11 lammers dood gebore is. Daar was dus ñ potensiële verlies van 40 lammers vanaf dekking tot geboorte wat reeds ñ wesentlike impak op die skaapvertakking se inkomste sou hê.

Die *Agriculture & Horticulture Development Board* in Kennilworth, Engeland, het ñ Excel-rekenaarmodel ontwikkel waarmee die kritieke prestasie-areas van ñ skaapvertakking mee gemeet kan word. Dit is beskikbaar by <http://beefandlamb.ahdb.org.uk/returns/tools/kpi-calculators/> Die resultate van die Nieu Seelandse opname word in Tabel 1 weergegee, soos bereken deur die model.

TABEL 1: REKORDHOUDING VAN LAMSEISOEN

		Kudde
Dek	Aantal ooie by ramme	100
	Aantal ramme gebruik	3
Skandeer	Aantal lammers in geskandeerde ooie	134
	<i>Aantal enkelinge</i>	68
	<i>Aantal tweelinge</i>	22
	<i>Aantal drieling</i>	0
	<i>Aantal vierlinge</i>	0
	Aantal ooie nie dragtig	10
Lam	Begin van lamseisoen	15/03/2018
	Aantal lammers lewendig gebore	121
	Aantal lammers lewendig na 48 uur	110
Speen	Gemiddelde gewig na agt weke (kg)	20
	Aantal lammers gespeen	108
	Gemiddelde ouderdom by speen (dae)	90
	Gemiddelde speengewig (kg)	30
	Gemiddelde weegdatum van lammers	16/06/2018
Verkoop	Aantal speenlammers verkoop	86
	<i>Gemiddelde gewig by verkoop (kg)</i>	40
	Aantal stoorlammers verkoop	0
	<i>Gemiddelde gewig by verkoop (kg)</i>	0
	Aantal lammers teruggehou	20
	<i>Gemiddelde gewig by terughou (kg)</i>	40
	Aantal lammers as aanteel verkoop	0
	<i>Gemiddelde gewig by verkoop (kg)</i>	0
	Totale aantal lammers grootgemaak	106
	Totale gewig van lammers grootgemaak (kg)	4240

Volgens Tabel 1 is 11 lammers binne 48 uur na geboorte dood terwyl nog 2 daarna tot speen gevrek het. Daar is uiteindelik 86 lammers verkoop terwyl 20 as vervangingsooitjies teruggehou is wat meebring het dat daar 106 bemarkbare lammers van die 100 ooie gerealiseer het wat aanvanklik gedek was. Slegs hierdie 106 lammers, teen 'n massa van 40 kg elk, dra dus tot die inkomste by en nie die aanvanklike 161 beskikbare eierselle nie.

Met behulp van noukeurige berekeninge kan die model vervolgens met verdere berekenings die probleemareas bepaal, soos in Tabel 2 uiteengesit.

TABEL 2: EFFEKTIEWE PRESTASIE VAN OOIE

		Kudde
Dek	Ooi/ram verhouding	33
Skandeer	Lammers geskandeer/ooie geskandeer	134%
	% nie-dragtige ooie tydens skandering	10%
Vrugbaarheid	Lammers gebore/ooie by ramme	121%
	Lammers lewendig na 48 uur/ooie by ramme	110%
	Lammers dood binne 48 uur/ooie by ramme	11%
	Lammers dood na 48 uur/ooie by ramme	2%
	Lammers gespeen/ooie by ramme	108%
	Lammers grootgemaak/ooie by ramme	106%
Lamverliese	Lamverliese van skandeer tot geboorte/lammers geskandeer (%)	10%
	Lamverliese binne 48 uur/lammers geskandeer (%)	8%
	Lamverliese ná 48 uur/lammers geskandeer (%)	1%
	Lamverliese tot speen/lammers geskandeer (%)	1%
Groeiurwes	Gemiddelde agt weke gewig van lammers (kg)	20
	Gemiddelde ouderdom by speen (dae)	90
	Gemiddelde speengewig (kg)	30
	Gemiddelde toename in gewig by speen (kg/dag)	0.289
	Gemiddelde 90 dae gewig van lammers (kg)	30.0
	90 dae lamgewig/ooie by ramme (kg)	32.4
	Gewig van lam/ooie by ramme (kg)	34.4
Ooieverliese	Nie-dragtige ooie (%)	10%
	Ooie mortaliteit (%)	1%
	Ooie geprul (%)	5%
	Vervangingskoers (%)	16%

Soos in Tabel 2 aangedui was daar 'n mate van 'n vrugbaarheidsprobleem deurdat 10 ooie nie dragtig was nie. Dan was daar ook 'n oormatige aantal vrektes van 11 lammers binne 48 uur na geboorte gewees. Daarna het die lamkudde gestabiliseer met enkele latere vrektes. Hierdie boer kan dus op vrugbaarheid van sy ooie en op té groot lammers by geboorte of blootstelling na geboorte, veral by die tweeling, fokus om sy aantal verkoopbare lammers te verhoog.

Inkomste vs Wins

Dit is onvermydelik dat 'n bespreking oor lampersentasie ook tussen inkomste en wins moet onderskei. Baie boere onderskei nie altyd tussen die twee begrippe nie en aanvaar dat inkomste gelyk is aan wins. Helaas is wins nie net inkomste nie maar inderdaad die verskil tussen inkomste en uitgawes. Dit mag dus meebring dat 'n hoë lampersentasie, en gevolglik meer verkoopbare lammers, ook met hoë uitgawes gepaard gaan wat beteken dat die wins uiteindelik baie laag gaan wees. Daarteenoor kan skaapvertakkings met 'n lae lampersentasie maar met lae uitgawes dalk meer wins maak. Die wins, en nie inkomste nie, gaan dus bepaal of die boer met sy skaapvertakking gaan aanhou of nie. Enige ander rede waarom die boer met skape boer sal oor die lang duur by die venster uitwaai as hy voortdurend 'n verlies maak.

Saam met inligting oor die aantal lammers by verskeie punte van dek tot verkope is kennis oor die produksiekoste van die skaapvertakkings dus ook belangrik. ñ Begrip van watter uitgawes die grootste impak op die winsgewendheid van die skaapvertakking het is gevolglik van deurslaggewende belang vir enige skaapboer. Tabel 3 bevat inligting oor die inkomste en uitgawes van verskillende produksiemodelle en die volgende aannames is van toepassing:

- Die effektiewe speenpersentasie is bereken vanaf die ooie wat gedek is en sluit dus ooie wat nie dragtig was nie, ooie wat dragtig was maar nie gelam het nie en lammers wat gevrek het in.
- Die aantal bemerkbare lammers is deurgans op ñ jaarbasis bereken.
- Hoe korter die lamintervalle, hoe ligter is die lammers se speengewig omdat die ooi nie tyd gegun word om self die lam tot by ñ swaarder gewig te voed nie.

TABEL 3: FINANSIËLE BEGROTING VIR VLEISWOLSKAPE

	<i>Ekstensief met</i>		<i>Intensief met volvoerrantsoene</i>			
	<i>Groenvoer</i>	<i>Oesreste</i>	<i>Lamintervalle</i>			
Rand per ooi per jaar:	12 Mnde	12 Mnde	8 Mnde	9 Mnde	10 Mnde	12 Mnde
<i>Effektiewe speen % pj</i>	120	100	180	160	144	120
<i>Speengewig</i>	40	40	28	34	39	43
<i>Prys/kg</i>	44	44	44	44	44	44
<i>Wolverkope</i>	220	220	220	220	220	220
<i>Veeverkope</i>	2 112	1 760	2 223	2 420	2 483	2 276
BRUTO PRODUKSIEWAARDE	2332	1980	2443	2640	2703	2496
<i>Lekke en Kragvoer</i>	82	71	997	1 015	1 043	742
- <i>Somerlek/Volvoer</i>	6	6	925	900	899	607
- <i>Winterlek</i>	6	65	0	0	0	0
- <i>Kruipvoeding</i>	70	0	72	115	144	135
<i>Veemedisyne</i>	101	51	101	101	101	101
<i>Skandering</i>	15	0	23	20	18	15
<i>Sinkronisasie</i>	0	0	83	73	66	55
<i>Veearts</i>	18	18	18	18	18	18
<i>Ramaankope</i>	40	40	80	64	53	40
DIREKTE UITGAWES	R 256	R 179	R 1 301	R 1 291	R 1 299	R 971
<i>Skeerkoste</i>	8	8	8	8	8	8
<i>Bemarkingskoste</i>	152	129	159	172	176	162
<i>Vervoerkoste</i>	2	2	4	3	3	2
VERANDERLIKE UITGAWES	R 162	R 139	R 170	R 183	R 187	R 173
<i>Arbeid</i>	70	70	105	93	84	70
<i>Koste van aangeplante weidings</i>	380	160	0	0	0	0
<i>Reparasies</i>	91	105	91	91	91	91
TOEGEDEELDE UITGAWES	R 541	R 335	R 196	R 185	R 175	R 161
TOTALE UITGAWES	R 959	R 653	R 1 667	R 1 659	R 1 661	R 1 305
VERTAKKINGSMARGE	R 1 373	R 1 327	R 775	R 982	R 1 042	R 1 191
VLEISPRODUKSIE (kg/ooi/j)	48	40	51	55	56	52
VOERKOSTE/Kg VLEIS	R 10	R 6	R 20	R 18	R 18	R 14

Volgens Tabel 3 lewer die intensiewe stelsel met ñ lamseisoen van elke tien maande die hoogste inkomste, naamlik R2 703/ooi/jaar. Dit word behaal met ñ verkoopsersentasie van 144 lammers per ooi per jaar wat gemiddeld 39 kg weeg en teen R44/kg verkoop word. Die inkomste sluit ook R220 se wolverkope van die ooi in.

Tabel 3 toon aan dat die ekstensiewe stelsel, wat van natuurlike weiding in die somer en oesreste in die winter gebruik maak, se totale uitgawes die laagste is, naamlik R653/ooi/jaar. Die intensiewe stelsel, waar daar elke agt maande gelam word, se totale uitgawes is die hoogste, naamlik R1 667/ooi/jaar. Gevolglik is hierdie stelsel se wins van R775/ooi/jaar ook die laagste. Die ekstensiewe stelsel, wat van natuurlike weiding in die somer en groenvoer in die winter gebruik maak, se wins is die hoogste, naamlik R1 373/ooi/jaar.

Tabel 3 dui verder aan dat die totale voeruitgawes van die intensiewe stelsels aansienlik hoër as dié van die ekstensiewe stelsels is omdat laasgenoemde grootliks van natuurlike voedselbronne gebruik maak. Met uitsondering van die ekstensiewe stelsel op oesreste, produseer al die stelsels gemiddeld net meer as 50kg vleis/ooi/jaar, ongeag die hoeveelheid lammers wat geproduseer word. Die intensiewe stelsel, met lammers elke tien maande, produseer die meeste, naamlik 56 kg vleis/ooi/jaar. Hoewel die ekstensiewe stelsel met oesreste net 40 kg vleis/ooi/jaar produseer, kos dit slegs R6/kg aan voer (direkte én toegedeelde voerkoste) om hierdie vleis te produseer terwyl dit R20 aan voerkoste beloop om een kg vleis in ʼn agt maande intensiewe lamstelsel te produseer. Die korter lamintervalle beteken dus nie noodwendig meer vleisproduksie nie en verlaag ook nie noodwendig die voerkoste om hierdie vleis te produseer nie.

Hulpbronbenutting

Enige boerderystelsel moet uiteindelik oor die optimale, volhoubare benutting van beskikbare hulpbronne gaan. Die basiese beginsel is dat die boer self moet besluit hoeveel hy van ʼn produk kan produseer met die hoeveelheid arbeid, roumateriaal en kapitaal wat hy tot sy beskikking het. Dit bepaal dan die hoeveelheid lammers wat verkoop kan word, teen watter gewig hulle verkoop word en wat die koste gaan wees om die vleismassa te produseer.

Daar is eerstens ʼn fisiese verwantskap, byvoorbeeld die verwantskap tussen die hoeveelheid voer om ʼn hoeveelheid lammers te produseer. Die fisiese hoeveelhede word dan tweedens in ʼn finansiële verwantskap uitgedruk, naamlik die uitgawe aan ʼn kilogram voer teenoor die inkomste van ʼn kilogram vleis. Waar een van die komponente binne hierdie verwantskap ʼn beduidende impak op die ander een het, soos byvoorbeeld die voerkoste van intensiewe lamstelsels op vleisproduksie, raak dit des te meer van kritiese belang om die optimale punt van produksie te vind waar wins, en nie noodwendig lampersentasie nie, die hoogste is.

BETHLEHEM
Oktober 2018

BRONNE:

Agriculture & Horticulture Development Board. <http://beefandlamb.ahdb.org.uk/>

Beef & LambNew Zealand. *Making every mating count*. June 2013

Cameron Ludeman & G Trafford. *The profitability of improved lambing percentages*. 3 September 2009.

Vertakkingsbegrotings 2018/19, Computus Bestuursburo.